

Kisebb közlemények.

Adalékok a magyar nyelv szöfejtő szótárához.

31. **Hab.** — Eddig kimutatták megfelelőjét az osztják, vogul és zürjén nyelvből (l. MUSz. 88. sz., NyH.⁴ 22, 38. l.). Megvan azonkívül a finnben és a mordvinban is. Vö.

f. *kumpua*, *kummuta* (præs. 3. sz. *kumpuaa*) 'kibugyogni, felbuzogni, kiserkedni (pl. a víz a forrásból); habzani, tajtékzani (pl. a szappan; a tej a fejdézsában, mikor fejnek); bugyogni (pl. a víz a fazékban); csepegni'; *pohjoinen kumpuaa* (a LÖNNROT-féle szótár pótlékfüzetében) 'látszik az északi fény', tkp. 'az észak hullámszik, csillámlik, fénylik'; *kumpahun* (RENVALL) 'stillatim decido, destillo; tropfen'.

mdM. *kombafkstâ-* 'fölfortyanni, kifortyanni, fölbuggyanni', *kombâldâ-* 'kibugyogni, felbuzogni (pl. a víz a lyukon át a jégre); hullámszani, hullámszerűen mozogni, ingani'; *kombâldâz ardâms* 'vágatni'; *kombâlf*, *kopâlf*: *kombâlfsa* (*kopâlfisa*) *ardâms* 'vágatni' (vö. NyK. 5:178) | mdE. *kumboldo-*, *kumbuldu-*, *kopâldi-* 'hullámszani, hullámszerűen mozogni, ingani, tekergődni' (vö. NyK. 5:88); 'fényleni, csillámlani' (vö. NyK. 5:104); *gumboldo-* (Pervonač. Učebnik) 'переливаться (о жидкости, о мѣлѣ)'; *kumba-* 'ingani'; *kop'oltso*, *kop'ultso* (inessivus) *ardî* 'vágat'.

A mordvinban megtaláltam a kazáni kormányzóságban a m. *hab*-nak megfelelő főnevet is: mdM. *kumba*, gen. *kumbâñ* (Urum falu) 'var (schorf an einer wunde)'; a jelentésre nézve vö. f. *rahka* 'spuma'; dial. (pl. déli Szavóban) 'crusta vulneri inducta'. — Figyelemreméltó még egy erza-mordvin dalban a *V'ed-ava* (Víz-anya) név mellett (mint ennek synonymja) előforduló *Komb-ava*, talán = 'Hab-anya, Tajték-anya': *Vaj V'ed-avañeñ*, *tak'aj*, *alstiteñ*, *Vaj Kumb-avañeñ*, *ejdem*, *joftiteñ* 'jaj, a Víz-anyának, magzatom, megigértetek, jaj, a Hab-anyának, gyermekem, odaszántalak'.

32. **Fül.** — A finnből, úgy látszik, eddig nincsen kimutatva az irodalomban a megfelelője (vö. MUSz. 576. sz., NyH.⁴

24. 1.). Pedig megvan ebben a nyelvben is: *pielus*, gen. *-ksen* 'párna, fejbánkos', a mely nyilván egy a m. *fül* szónak megfelelő alapszó származéka (vö. f. *pielus* (*pielos*) 'karó, oszlopfa' ebből: *pieli* ua. ~ m. *fél* ebben: *ajtófél* R., *ajtó-, kapufélfa*), karjalai *pieluš* 'fej-al, párna', *pielušta* 'fej-al'. A jelentést illetőleg megjegyzendő, hogy több nyelvben a párna-féle fogalom kifejezése egy 'fül' jelentésű szóból származtatás, ill. összetétel útján van alakítva. Vö. f. *korvallinen* 'fej-al, párna': *korva* 'fül'; fr. *oreiller* 'párna': *oreille* 'fül'; svéd *örngätt*, ósvéd *örnagát* 'párna', tkp. 'fülfogadó' («det som mottager öronen», «öronfång»: *öra*, plur. *öron* 'fül', l. NORRÉN, Svenska etymologier = Skrifter utgifna af Kongl. Humanistiska Vetenskaps-samfundet i Upsala, V, 3. 73—4. 1.); or. *подушка*, lengy. *poduszka* 'párna', tkp. 'a fül alatti': ószláv *uho* 'fül'.

33. *Fél* 'latus, pars; dimidium, dimidius' etc. A finnben tudvalevőleg rendes jelentésbeli megfelelője a mélyhangú *puoli*. De van még nyoma ama valamennyi többi finnugor nyelvben előforduló*) magashangú tőnek is, t. i. ezekben a származékokban: f. *piel-tä-* 'ad marginem vergere v. mutare' (*pata pieltää* 'olla obliqua jacet'); 'huc et illuc moveri, oscillare; sich seitwärts neigen od. wackeln'; *käyn pielten* 'ad marginem evitans progredior'; *pielos, pielus*, gen. *-ksen* 'margo; rand': *vaon pielukset* 'marginis sulci v. dorsum inter sulcos'. A feltételezendő nominalis alaptő jelentése nyilván 'margo, latus' volt, a mely az utóbbi származékokban változatlanul megmaradt (vö. hogy a f. *pieli* 'karó, oszlopfa' szó származéka *pielus, pielos* ugyanazt jelenti, mint az alapszó), de a származékigéből is világosan kitűnik még.

34. *Tű* (tő). — SZARVAS (Nyr. 21:193) és SIMONYI (TMNy. 330) fejtegetése szerint egy *töv, töv-ik* ('szegezni, szűrni; szegezödni, fűrödni') ige melléknévi igeneve, ered. *tövö, vö. MNyv. 7: 36j 267, a hol MELICH ez igére új adatokat idéz a régi nyelvből. E magyar igével egyeztethető f. *työntä-* 'innitens trudo v. pello ex loco in locum, proicio; vi molior v. nitor | stossen, schieben; streben' (pl. *työnsi venheen vesille* 'cymbam in aquas propulit', *työnnä tyköäsi* 'expelle a te'), a mely ugyanolyan gyakorító igeképzés lehet, mint f. *rakenta-* 'építeni', vö. m. *rak* (R. N. = 'épít'). Az alapigéje **tö-* eredetibb **tö-* alakból magyarázható, vö. pl. f. *syö-* 'enni' ~ md. *seje-* 'megenni' ~ m. *ev-* (*eve-tt*); f. *lyö-* 'üt, csap' ~ m. *löv-* (*lövö-k*).

*) L. MUSZ. 533. sz., NyH.⁴ 24. l.

A finn igének eddig elfogadható etymonja nincsen kimutatva; BUDENZ egyeztetései MUSz. 266. sz. (m. *döl, düll, dőjteni*, stb.) most már aligha jöhetnek számba.

35. Töm (tem). — Kétségkívül összeállítandó ezen csere-misz szavakkal: *teme*, cserH. *temo* 'tele', *temem* 'megtölt', *temam*, cserH. *temäm* 'megtelik' (vö. MUSz. 240. sz., NyH.⁴ 147. l.). De kimutatható talán a lappban¹ is a megfelelője, vö. lpN. *dievva*, g. *dieva* 'plenus', *dievas*, g. *dievvas* 'plenus, expletus', *dievvat* 'plenum fieri', lpS. (Lule) *tievva* subst.: *íalme-t*. 'ein mundvoll', *tievvas*, *tievvase-* 'voll', *tievva-* 'voll werden', lpE. *tiev* 'plenus' (ANDELIN).²)

Akkor a lapp *v-t* az eredeti *m* gyenge foka képviselőjének kellene tekinteni. Tudtomra nincsen más biztos olyan eset magánhangzó után a második szótag elején, de más helyzetben igenis található a lappban egyes esetekben *v* mint a rokonyelvek *m*-jének megfelelője, ill. magában a lappban *m* ~ *v* váltakozás, a mely legalább néha az eredeti fokváltakozásra vihető vissza. A WIKLUNDNÁL, Laut- und formenlehre der Lule-lappischen dialekte 203, 250. §, idézett példákön kívül figyelemre méltók még: lpN. *duolvva*, gen. *duolva* 'labes, macula', lpS., lpL. *tuol^ava* 'schmutz' (WIKL.); LINDAHL és ÖHRLING: *tuolw*, gen. *tuolwa* 'squalor, sordes vestium; fuligo' (vö. *tulme* 'fimur'), vö. f. *talma*, *talme* 'limus adhærens, pituita, pulvis adhærens' | lpN. *asvas* v. *asbas* ~ *asmas* 'delicatus sapore', lpL. *āsvas* 'gut, wohl-schmeckend, fett (von fleisch)' ~ *asme*: *asmēn orrut* 'kricklich sein' | lpK. *koajva*, *koajv* 'spaten', vö. mdM. *kajhε*, mdE. *kojhe* ua. Valószínűleg az a szabályszerű nyelvjárásközi *m* ~ *v* (*u*), *b*, *p* féle váltakozás is, a mely *t*, *c* és *č* hang előtt található, pl. lpK. *tomto-*, lpS. (Jemtland) *dāmdio* ~ lpN. *dovddät* (FRIS), lpS. (Lule) *tob^oto-*, *tobtou*, *toptou*, lpE. *tubded'* (ANDELIN)³ ugyanazt az eredeti fokváltakozást tünteti föl.

Megjegyzem, hogy az eredeti *η* (t. i. a gyenge foka) képviselőjéül a lappban néha kivételképpen szintén *v*, ill. *j* hang szerepel, vö. pl. lpN. *avve*, g. *ave* (FRIS) 'cingulum', lpS. (Lule)

¹) A MUSz.-ban egészen más lapp szavak vannak vefe összeállítva.

²) Bajosan egyeztethető a lpK. *tivdas*, *tivtas*, *tievt* stb. a f. *täysi* (*täyte-*), m. *tele* szóval, a mint WIKLUND, UL. = SUS. Toim. X₁, 183. l. hajlandó föltenni.

³) *m* a lpK.-ban (Ter, Kildin, Akkala, de nem Notozero) és a lpS. egyik (jemtlandi) nyelvjárásában, vö. WIKLUND, SUS. Toim. X₁, 76—77, 95—97. l.

avve id., lpK. *ovv*: vö. f. *vyö*, m. *öv*, zürj. *ven* (zürj. $\acute{n} < \eta$); lpE. *majeld* 'hinter', *majemust* 'zuletzt', *majemuz* 'letzter' ~ *maygas* 'nach', *manged*, *manjed* 'spät', *mangelaha* 'später'; lpK. (Notozero) *mājeb* 'der spätere od. zweite', *mājmus* 'der hinterste, der späteste, der letzte' ~ lpK. (Notozero, Kildin, Akkala) *mayya* 'hinter, nach', (Ter) *mayye* 'das hintere', *mo,yyed* (Notozero), *ma,yyed* (Kildin) 'spät', *maygemis* (Ter), *maygemus* (Kildin), *maymus* (Akkala) 'der hinterste'; lpN. *mayya*, *mayye*, *mayyje* (FRIS) 'qui post est, posterior, serus', lpS. (Lule) *mayye-* 'hintere' (vö. WIKLUND id. h. 78—79, 103—104. 1.).

PAASONEN H.

Irodalom.

Finnisch-ugrische Forschungen. Bd. X. Heft 1—3. Helsingfors-Leipzig 1910. — Bd. XI. Heft 1—2. Uo. 1911.

GOMBOCZ, ZOLTÁN. Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache. Helsinki, 1912. (= SUS. Toim. XXX.)

KALIMA, JALO. Die russischen lehnwörter im syrjänischen. Helsingfors, 1911. (= SUS. Toim. XXIX.)

KETTUNEN, LAURI. Descendenttis-äännehistoriallinen katsaus Keski-Skandinavian metsäsuomalaisten kieleen. Helsinki, 1909. (Különnyomat a Suomi-ból.)

— — Lautgeschichtliche Untersuchung über den Kodaferschen Dialekt. II. Vokalismus. Helsingfors, 1912. (Különnyomat a SUS. Toim.-ból.)

Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja. XXVII. Helsinki, 1911.

WICHMANN, YRJÖ. Zur geschichte der finnisch-ugrischen anlautenden affrikaten nebst einem exkurs über die finnisch-ugrischen anlautenden klusile. (Különnyomat a FUF. XI. kötetéból.)

WIKLUND, K. B. Zur kenntnis der ältesten germanischen lehnwörter im finnischen und lappischen. (Különnyomat a Le Monde Oriental 1911-i évfolyamából.)

— — Lapparnas forna utbredning i Finland och Ryssland, belyst af ortnamnen. (II.) (Különnyomat ugyanabból.)

A M. Tud. Akadémia kiadásában megjelentek:

Asbóth Oszkár dr. A hangsúly a szláv nyelvekben.....	1.60
Bálint Gábor. Jelentése Oroszország és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet: 5 khálmik dana hangjegye.....	—40
— Kazáni-tatár nyelvtanulmányok. 3 füzet. Egy-egy füzet.....	2.—
Ballagi Mór. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvőr.....	—40
— Baronyai Deesi János és Kis-Viczay Péter közmondásai.....	—20
— Nyelvünk újabb fejlődése.....	—40
Brassai Sámuel. A magyar bővített mondat.....	—60
— A mondat dualismusa.....	1.20
— A neo- és palaeológia ügyében.....	—60
— Commentator commentatus. Tarlózatok Horatius szatiráinak magyarázói után.....	—80
— Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentátorok Virg. Aeneise II. könyvére. Különös tekintettel a magyarokra.....	—80
— Szörend és accentus.....	—80
Budenz József. A németországi philologok és tanfériak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről.....	—30
— Az ugor nyelvek összehasonlító alaktana. Három füzet.....	4.80
— Egy kis viszhang Vámbéry Armin úr válaszára, vagyis «A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet» czimú II. értekezésére.....	—40
— Erdei- és hegyi-cseremiszt szótár. (Vocabularium cseremissicum utriusque dialecti.) Főleg Reguly cseremiszt szógyűjteményéből és az Ujtestamentom cseremiszt fordításából.....	1.—
— Magyar-ugor összehasonlító szótár. (Lexicon Linguae Hungaricae cum Linguis Ugricis comparatae.) 3., 4. és 5. füzet. Egy-egy füzet.....	2.—
— Moxsa- és erza-mordvin nyelvtan.....	1.—
— Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasonlítása.....	—20
Fábian István. Finn nyelvtan.....	1.—
Finály Henrik. A beszerczei szöszedet. Latin-magyar nyelvemlék a XV. századból.	
— Az eredeti kéziratból kiadta, értelmező jegyzetekkel kísérte és teljes számúmutatókat készített hozzá.....	4.—
— Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez.....	—40
Gedeon Alajos dr. Az alsó-metenezségi német nyelvjárás hangtana.....	1.50
Genetz Arwid dr. Orosz-lapp utazásomból.....	—40
Goldziher Ignác dr. A buddhismus hatása az iszlámra.....	—80
— A muhammedán jogtudomány eredetéről.....	—20
— A nemzetiségi kérdés az araboknál.....	—60
— A pogány arabok költészetének hagyománya.....	1.20
— A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval.....	1.—
— Jelentés a M. T. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdaviszonyokra keleten.....	—40
— Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben.....	—80
Halász Ignác. Svéd-lapp nyelv V: Népköltési gyűjtemény a pite lappmark arjepluogi egyházkerületéből. Gyűjtötte s magyar fordítással, jegyzetekkel ellátta.....	6.—
— Svéd-lapp nyelv VI: Pite lappmarki szótár és nyelvtan. Rövid karesuandói lapp szójegyzékkel.....	3.20
Hunfalvy Pál. A kondaí vogul nyelv. A Popov G. fordításának alapján.....	6.—
— A Kún- vagy Petrarca-codex és a kúnok.....	—60
— A M. T. Akadémia és a szuómi irodalmi társaság.....	—40
— A számlálás módja és az év hónapjai.....	—40
— Az orientálistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről.....	—30
Imre Sándor. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve.....	1.20
Joannovics György. Az ik-es igéről.....	—80
— Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez.....	—60
— Ertünk meg egymást. (A neológia és orthológia ügyében).....	—60
— Szörendi tanulmányok I. rész.....	—60
— Ugyanaz II. rész.....	—80
Kazinczy Ferencz levelezései. Közzéteszi dr. Váczy János I—XV. köt.: 1763—1818-ig. Minden kötet ára 10 korona. A II. köteté.....	12.—
Kégl Sándor dr. A perzsa népdal.....	—90
— Tanulmányok az ujabbkori perzsa irodalom történetéből.....	3.—
Kunos Ignác dr. Három karagöz-játék.....	2.—
— Kis-Azsia török dialektusairól.....	—90
— Naszreddin Hodsa tréfái. Török (kis-ázsiai) szövegét gyűjtötte, fordítással és jegyzetekkel ellátta.....	3.—
— Oszmán-török népköltési gyűjtemény. Két kötet.....	10.20
— és Munkácsi Bernát dr. A belviszonyragok használata a magyarban.....	1.—

Gróf Kuun Géza. A kúnok nyelvéről és nemzetiségéről	—80
— A sémi magánhangzókrol	—75
— Adatok Krim történetéhez	—40
— Codex Cumanicus. Bibliothecae ad Templum Divi Marci Venetiarum primum ex integro edidit, prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit	10.—
Lindenschmidt Mihály. A verbázi német nyelvjárás	—90
Lugossy József. Hangrendi párhuzam ezer példában	—20
Mayr Aurél dr. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben	—20
— Az úgynevezett lágy aspiraták phoneticus értékéről az ó-indben	1.20
Melich János. A gyöngyösi latin-magyar szótár-töredék. Veress Ignác másolata felhasználásával közreboocsátotta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta	5.—
— Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai. (A középfrank nyelvjárás térképével)	1.20
— A brassói latin-magyar szótár-töredék	—60
Molnár Albert. (Szenczi-) naplója, levelezése és írományai. Jegyzetekkel ellátta Dézsi Lajos, Hasonmással	9.—
Munkácsi Bernát. Árja- és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben. I. kötet: Magyar szójegyzék s bevezetésül: A kérdés története	12.—
— Budenz József emlékezete	1.20
— Vogul népköltési gyűjtemény. I. kötet: Regék és énekek a világ teremtéséről. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	3.—
Kiegészítő füzet	6.—
II. kötet: Istenek hősi énekei, regéi és idéző igéi. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	8.—
III. kötet: Medveénekek. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	10.—
IV. kötet: Életképek. Sorsénekek, vitézi énekek, medveünnepi színjátékok, állaténekek, mesék, találós mesék, néprajzi apróságok, földrajzi névjegyzék. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	8.—
— Votják népköltészeti hagyományok	4.—
— Votják szótár. 4 füzet	16.—
Nyelvemlékek. Régi magyar — Kiadta a M. T. Társaság IV. kötet. Első osztály: Guary-codex	2.—
Második osztály: Egyházi vegyes könyv. (Winkler-codex)	3.—
V. kötet: A Jordánszky-codex bibliafordítása. Saját alá rendezte és kinyomatta Toldy Ferencz. A kész nyomtatványt az eredetivel összevetette, a Csemez-töredék szövegével kiegészítette és előszóval ellátta Volf György	12.—
Nyelvemléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Szerkesztik: Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Aron. Közzéteszi Volf György. Tartalma:	
I. kötet: Bécsi-codex. — Münchener-codex	4.—
II. kötet: Veszprémi-codex. — Peer-codex. — Winkler-codex. — Sándor-codex. — Gyöngyösi-codex. — Thewrewk-codex. — Kriza-codex. — Bod-codex	4.—
III. kötet: Nagyszombati-codex. — Szent-Domokos-codex. — Virginia-codex. — Közzéteszik: Komáromi L. és Király Pál	4.—
IV. és V. kötet: Erdy-codex. Egy-egy kötet	4.—
VI. kötet: Tihanyi-codex. — Kazinczy-codex. — Horvát-codex	4.—
VII. kötet: Ehrenfeld-codex. — Simor-codex. — Cornides-codex. — Szent-Krisztina élete. — Vitkovics-codex. — Lányi-codex	4.—
VIII. kötet: Szent Margit élete. — Példák könyve. — Könyvecske a szent apostoloknak méltóságáról. — Apor-codex. — Kulcsár-codex	4.—
IX. és X. kötet: Ersekújvári-codex. Egy-egy kötet	4.—
XI. kötet: Debreczeni-codex. — Gömöri-codex	4.—
XII. kötet: Döbrentei-codex. — Teleki-codex	4.—
XIII. kötet: Festetics-codex. — Pozsonyi-codex. — Keszthelyi-codex. Miskolczi-töredék	4.—
XIV. kötet: Lobkovitz-codex. — Batthyányi-codex. — Czech-codex	4.—
XV. kötet: Székelyudvarhelyi codex. — Guary-codex. — Nádor-codex. — Lázár Zelma-codex. — Birk-codex. — Piry-hártya.	6.—

*Megrendelhetők a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalában
Budapest, V., Akadémia-utca 2. sz.*